

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BİLAL
KEMİKLİ

SÜLEYMAN
ÇELEBİ
VE
MEVLİD



TÜRKÇEYİ
KURANLAR

KEME
BE

ISBN: 978-975-2482-11-1

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

Ketebe Yayınları: 10

Edebiyat / İnceleme



Editör

Sibel Kılıç

Kapak

Harun Tan

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

1. BASKI

Mart 2018
İstanbul

ketebe.com.tr

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 34989

Maltepe Mahallesi Fetih
Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212.612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

İhlas Gazetecilik A.Ş.

Matbaa Sertifika No: 12227

Merkez Mah. 29 Ekim Cad.

İhlas Plaza No: 11 A/41

Yenibosna Bahçelievler / İstanbul

Tel: 212.454 37 11

Süleyman Çelebi
ve
Mevlid



B İ L A L K E M İ K L İ

KETEBE

Bilal Kemikli

Sivas'ta doğdu. Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamladı; 1998'de doktor, 2002'de doçent ve 2008'de profesörlüğe yükseltildi. Ankara, Yüzüncü Yıl ve Süleyman Demirel Üniversitelerinde öğretim üyesi olarak görev yaptı. Dekan olarak DPÜ İlahiyat Fakültesi'nin kurulmasına öncülük etti. Hâlen Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde görevli olan Prof. Dr. Kemikli'nin eserlerinden bazıları şunlardır: Sun'ullah-ı Gaybî Dîvânı, Şair Şeyhülislam Ârif Hikmet Beyefendi, Oğlanlar Şeyhi Müfid ü Muhtasar, Dost İlinden Gelen Ses, Mevlânâ'nın Kalbine Açılan Kapı: Mesnevî Mektupları, Şiir ve İrfan, Şiir ve Hikmet, Şehir Hayat ve Derviş, İnsan Deniz ve Hayat, Ramazan Güzellemeleri, Oğul Sen Sen Ol ve Sen Sen Ol, Sevgili Kızım.

İçindekiler

Önsöz	7
Süleyman Çelebi Hayatı ve Eserleri	
Süleyman Çelebi Kimdir?.....	13
İlmi ve Edebi Çevresi.....	16
Mevlid neden yazıldı?	17
Vesîletü'n-Necât	
Tevhid Bahri.....	25
Vasiyet Faslı	28
Faslun fî Hilkatı Nûr'ın-Nebî Kable Külli Şey.....	29
Faslun fî Teselsülü İntikâli Nûri'n-Nebî	
Aleyhi Ekmeli't-Tahiyât	32
Faslun fî Velâdeti Aleyhi Etemmü's-Salavât	34

Merhaba Faslı.....	39
Fasl	42
Faslun fî Mu'cizâtihi Aleyhi's-Salâtu Ve's-Selâm	45
Faslun fî Bî'seti'n-Nebî Salavâtu'l-lâh-ı Te'âlâ Aleyhi Ve Selâmuhi.....	47
Faslun fî Mi'râcihi Aleyhi Ve Alâ Âlihi's-Salât.....	50
Faslun fî Zuhûri Refref	58
Tazarru' u Münâcât Bi-Dergâhı Kâdiya'l-Hâcât.....	63
Duâ ve İlticâ.....	65
Son Söz	
Bir Şaheser: Vesiletü'n-Necât	71
Vesiletü'n-necât bize neler anlatmaktadır?	74
Kaynakça.....	79

Önsöz

“Yetişilmez ki: Süleyman Dede yükseklerde.”

Mehmet Akif

Türk şiirinin kurucu metinlerinden birisi, Süleyman Çelebi'nin yazdığı *Vesîletü'n-Necât*'tır. Halk arasında *Mevlid* adıyla da anılan bu eser, Osmanlı Devleti'nin en sıkıntılı dönemlerinden birisi olan Fetret Dönemi'nde yazılmıştır. Fetret Dönemi'nde dağılan zihinleri Peygamber sevgisi etrafında yeniden derleyip toparlayan bu metin, altı yüz yıldır Türk dili ve kültürünün ulaştığı geniş coğrafyada güncelliğini korumakta, çeşitli vesilelerle okunmaktadır.

Mevlid, “derleyip toparlayıcı” bir metin olmanın yanında, bir şiir geleneği de inşa etmiştir. Onu okuyan pek çok şair etkilanmış, bir benzerini yahut aynı konuda yeni bir eser yazmak için çalışmıştır. Böylece Türk edebiyatında “mevlid türü”

oluşturmuştur. Bu tür içerisinde yüzlerce eser yazılmıştır. Ancak hiçbirisi Süleyman Çelebi'nin eserindeki sade, ama derinlikli sanat seviyesine ulaşamamış; onun gibi geniş kitlelere yayılma ve başka eserler ilham verme imkânına sahip olamamıştır. Bu bakımdan *Vesîletü'n-Necât* “kurucu / kök metin” olarak kabul edilen bir şaheserdir.

Vesîletü'n-Necât'ın farklı dillere tercümesi de yapılmıştır. Arnavutça, Boşnakça, Rumca, İngilizce, Arapça, Almanca, Çerkezce ve Gürcüce tercümelerinin yanında Kürtçe nazireleri (benzeri) de yazılmıştır. Böylece farklı dil ve kültürlerde de okunan, benzerleri yazılan bu şaheser sadece edebiyatı değil, musikiye de tesir etmiştir. Eser, Türk kültür coğrafyası içinde farklı bestelerle ve usullerle okunmuştur. Mevlid bahirlerde (bölüm) bahirler de fasıllardan (alt bölüm) oluşan bir metindir. Her bir bahir veya faslın sonunda okunan Aşr-ı Şerifler (Kur'an-ı Kerim'den kısa bir bölüm) ve tevşih ilahileri “dinî musiki”, “cami muskisi” ve “tasavvuf muskisi” dediğimiz formların oluşmasını temin etmiştir. Düzenlenen Mevlid Ayinleri (törenler), dinleme ve öğrenme çabasını geniş kitlelere yaymanın yanında musiki zevkinin oluşmasını da temin etmiştir. Ayinler, bir metin etrafında buluşmaya, burada ikram edilen gül suyu ve şerbeti, şeker ve lokum gibi ikramlarla toplumsal dayanışmaya katkı sağlamıştır.

Bu şaheserin şairi, Süleyman Çelebi bu topraklarda yetişmiş büyük ruhlardan birisidir. O yüzden olsa gerek, Millî Şairimiz, “Yetişilmez ki: Süleyman Dede yükseklerde!” diyor. Evet, o bilge şahsiyet yükseklerde, çok yükseklerdedir. Hakikaten Süleyman Dede, hem dili kullanışı, şiirdeki sanatı, hem de geniş tesir alanı itibarıyla “yükseklerde”dir. O, Hasan Ali Yücel'in ifadesiyle, “(camiye) Türkçeyi soker kişidir... Nasıl ki eseri “kurucu metin” ise, o da kurucu şahsiyettir.

Bu kitap, Süleyman Çelebi'yi ve *Vesîletü'n-Necât*'ı konu edinmektedir. Kitabı okuyacak olan dostlarımız, daha evvel

yayımladığımız *Ulu Cami'nin Bilge İmamı Süleyman Çelebi ve Mevlid* (Ankara, 2015) kitabımızın şairin hayatı anlatılırken özetlendiğini görecektir. Şaire dair ayrıntılı okuma yapmak isteyenler, o esere bakacaklardır. Ayrıca Mevlid'in farklı tercümelerini merak edenlerde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayınları arasında çıkan *Mevlid Külliyyatı*'nı (3 cilt, Ankara, 2016) inceleyeceklerdir. Yine ileri okumalar yapmak isteyenler, Ahmet Ateş, Faruk Kadri Timurtaş ve Necla Pekolcay gibi hocalarımızın hazırladıkları Mevlid metinlerini de temin edeceklerdir.

Bizim bu kitapçıkta neşrettiğimiz metin, Rıza Efendi'nin yayımladığı *Musahhah Mevlid-i Şerif* isimli eserdir. Eseri yayımlayan Rıza Efendi, meşhur Mesnevihan ve Nakşi şeyhi Mehmed Emin Kerkûkî'nin torunudur. O bu neşrettiği eseri, on sekiz sene süren bir araştırma sonucunda yayımlamıştır. Farklı Mevlid nüshalarını incelemiş, bunları mukayese ederek, işin ehli kişilerle konuyu değerlendirerek en sahih nüsha olduğu kanaatine vardığı bir nüshadan hareketle eserini yayımlamıştır. Bu eser ilk defa İstanbul'da 1306'da (1890) neşredilmiştir. Daha sonra Kastamonu ve İstanbul'da bir kaç defa yeniden yayımlanmıştır. Bizim esas aldığımız, 1327 (1911/12) senesinde İstanbul'da Mahmut Bey Matbaası'nda yayımlanmıştır. Rıza Efendi bu son neşri de Şeyhü'l-Hattâtîn (Hattatların başkanı) Ahmet Kâmil (Akdik) Efendi'nin nüshasıyla karşılaştırmıştır. Bu iki nüsha, Rıza Efendi'nin neşri ve Ahmet Kâmil Efendi'nin neşri hemen hemen aynıdır. Sözü edilen Şeyhü'l-Hattâtîn'in mevlid nüshası, geçtiğimiz senelerde Süleyman Çelebi, *Vesîletü'n-Necât* (Reisü'l-Hattâtîn Ahmed Kâmil Akdik'in Hattıyla, Haz. M. Akkuş-U. Derman, Ankara, 2008) Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanmıştır.

Elinizdeki kitap üç kısımdan oluşmaktadır: Birinci kısımda Süleyman Çelebi'nin hayatı ve eserleri ele alınmış, ikincisinde *Vesîletü'n-Necât* metni ve üçüncü kısımda eserin

günümüze kadar uzanan tesiri ve sunmak istediği mesaj özetlenerek verilmiştir. Metin kısmında, kelimelerin yazıldığı dönemdeki okunuşuna sadık kalınmakla beraber, bazı Türkçe kelimeler ve ekler hedef kitlenin kolayca okuyup anlaması için güncellenmiştir. Beyitlerin sadeleştirilmesi ve açıklaması da yapılmamış; metinde verilen anlamı okuyucunun kendi birikimiyle vermesi ve yeni kelimeler öğrenmesi hedeflenerek, bilinmeyeceği düşünülen kelimelerin karşılıkları sayfaların altında gösterilmiştir. Bazen aynı kelime bir kaç sayfada açıklanmaktadır. Bu tekrarlarla okuyucunun kelime dağarcığının zenginleşeceği düşünülmüştür. Eserin sonunda, yararlanılan kaynaklar ve konuyla alakalı seçme eserlerden oluşan küçük bir kaynakça sunulmuştur.

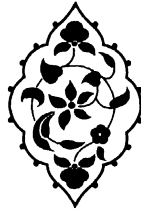
Türkçeyi Kuran Metinler Projesi kapsamında hazırlanan bu kitap, Süleyman Çelebi'yi ve şaheserini yeniden genç okuyucularımızın dikkatine sunmak için hazırlanmıştır. Bu niyetimiz gerçekleştirmek için bir çaba sarf ettik. Ancak ne kadar başarılı olduk? Bunu bilemeyiz. Fakat şunu biliriz; her eserin bir eksiği ve kusuru vardır. Bu bakımdan kitaptaki eksik ve kusurlar yazara, takdir ve tebrikler bu projeyi destekleyerek Türk şiirine ve diline hizmet edecek ortamı oluşturan dostlarımıza aittir. Bilhassa projeyi düşünüp takipçisi olan İsmail Kılıçarslan ile çalışmayı okuyucuya sunan KETEBE Yayınları'nın yetkililerine müteşekkirim.

Bilal Kemikli
Bursa, Ocak, 2018

Süleyman Çelebi

— — — — —

Hayatı ve Eserleri



Süleyman Çelebi Kimdir?

Süleyman Çelebi, Bursa Ulu Cami'nin imamıdır. Burada yazdığı *Vesîletü'n-Necât* yahut halkın isimlendirmesiyle *Mevlid* adlı eseriyle tanınmıştır. 1351 yılında Bursa'da doğmuş ve 1422 yılında yine burada vefat etmiştir.

Süleyman Çelebi, Orhan(1281-1362), Murad-ı Hüdavendigâr (1326-1389), Yıldırım Bayezid (1360-1403), Emir Süleyman (1375-1420), Musa Çelebi (1388-1413) ve Çelebi Mehmet (1382-1421) dönemlerini idrak etmiş ve Sultan Murat'ın (1404-1451) saltanatının ilk yılına erişmiştir. Bu isimler, kronolojik çerçevede düşünüldüğünde, Osmanlı'nın kuruluşundan gelişimine kadar olan dönemi işaret eder. Dönemin en belirgin özelliği, Emir Süleyman ve Çelebi Mehmet devirlerindeki *fetret dönemi* dikkate alınmaz ise, bir derlenip toparlanma, fetih ve devlet kurumlarının oluşması fikrini vermektedir. Mamafih dönem, Hacı Bayram-ı Veli'nin ifadesiyle, “*Taş u toprak arasında yapılma/yapılanma*” dönemidir; *Mevlid* ise, tam da bu *yapılanma döneminin* eseridir.

Süleyman Çelebi, köklü bir aileye mensuptur. Dedesi Şeyh Mahmut Efendi, bilgin bir zattır. Endülüslü büyük bilge İbnü'l-Arabî'nin meşhur eseri *Fusûsu'l-Hikem*'i şerh etmiştir. Sultan Orhan, döneminin âlimlerinden olan Şeyh Mahmut'un adına İznik'te bir medrese inşa ettirdiği bazı tezkire tarzı kaynaklarda geçiyor. Fakat bu bilgiyi teyit edecek imkânlardan şu an için mahrumuz. Bazı kaynaklar Şeyh Mahmud'un Osman Gazi'nin kayın biraderi olduğunu kaydetmektedir. Bursa'nın kültürüne ve tarihine dönük önemli çalışmaları olan merhum Kâzım Baykal, herhangi bir kaynak göstermeden Şeyh

Mahmud'un, Osman Gazi'nin kayın pederi de olan ünlü sufi Şeyh Edebali'nin oğlu olduğunu ileri sürer. Lakin kimi kaynaklar da onun kız kardeşinin Orhan Gazi'nin eşi olduğu da söyler. Fakat bütün bu bilgiler birer rivayetten öteye geçmez. Ancak şunu anlıyoruz ki, Süleyman Çelebi'nin dedesi, Osmanlı Devleti'ni kuran aileyle yakındır.

Bursa'nın edebiyat ve kültür tarihiyle ilgili mühim eserler telif eden İsmail Belig'e bakılırsa, Şeyh Mahmud Osmanlı'nın ilk şairlerinden birisidir. Fakat bu konuda, ünlü devlet adamı ve tarihçi Gelibolulu Âlî ihtiyatlıdır. Ona göre, Süleyman Çelebi'nin dedesi şairliğiyle tanınmaz; sadece kimi zaman duygu ve düşüncelerini şiirle ifade etmeye çalışan, yeri geldiğinde gazel dahi söyleyen bir şiir meraklısıdır. Gelibolulu Aâî haklıdır; çünkü elimizde ondan geride kalan ne bir divan ne de şiir hakkında değerlendirme yapabileceğimiz birkaç şiiri vardır. Kaynaklar onun şairliğine tanıklık eden birkaç beyit zikrederler. Bu beyitlerden birisi şudur:

Velayet gösterip suya seccade salmışsın

Yakasın Rumeli'nin dest-i takva ile almışsın

Bu beyit, Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçişini tebrik sadedinde yazmıştır. Şunu diyor: Sen, Rumeli Fatih Süleyman Paşa, seccadeleriyle karşı sahillere geçen keramet sahibi veliler gibi, teknelerinle sanki suya seccade salmışsın... Böylece Gelibolu'dan karşıya geçip, Rumeli yakasını takva ile fethetmişsin. Keramet sahibi veliler takvalı, dinî emir ve yasakları yerine getiren, dikkatli, hak ve hukuka saygılı, azimli ve kararlı insanlardır. Her ne kadar bir asker olsan da sen de onlar gibi, Rumeli'ye geçerek gücün ve kuvvetinle kaleleri almanın yanında, hak ve hukuka riayet ederek gönülleri de fethettin. Rumeli Fatih Süleyman Paşa'ya böyle seslenen Şeyh Mahmud'un, dönemi içerisinde anılan âlim bir zat olduğu görülmektedir.

Süleyman Çelebi'nin babası hakkında iki ayrı isim zikredilir. Bunlardan ilki, Latîfî'nin beyanına göre, dönemin ünlü devlet adamlarından İvaz Paşa'dır. Latîfî bununla da kalmaz, Edirne şairlerinden olan Atâyî'nin, Çelebi'nin kardeşi olduğunu kaydeder. Ancak Gelibolulu Âlî, Latîfî'nin verdiği bu bilgiyi eleştirerek, kronolojik olarak bunun mümkün olamayacağına işaret eder. Daha sonraki araştırmacılar da Âlî'nin verdiği bilgiyi kabullenmişlerdir. Bununla birlikte Hüseyin Vassaf, konuya ilişkin her hangi bir tartışma yapmadan, Latîfî'nin verdiği bilgileri olduğu gibi aktarır.

Şurası kesindir ki, Çelebi'nin babası hakkında yeterli bir bilgiye sahip olmadığımız Ahmet Paşa'dır. Muhtemelen Ahmet Paşa, dönemin devlet adamlarından birisidir. Hatta Kâzım Baykal'a göre, Orhan Gazi'nin vezirlerindendir. Süleyman Çelebi'nin babası Orhan Gazi'nin veziri miydi? Bunu bilemiyoruz; ancak bazı kaynaklar, Murad-ı Hüdavendigâr'ın vezirlerinden Mahmud oğlu Ahmet Paşa'dan söz ederler. Sözü edilen bu Ahmet Paşa'nın, Şeyh Mahmud'un oğlu ve Süleyman Çelebi'nin babası olduğu anlaşılmaktadır.

Süleyman Çelebi, böylesine asil bir aileden gelmektedir. Kaynaklar kısaca bunlara temas eder; bununla birlikte nerede, hangi medresede ve kimden ders aldığı meçhuldür. Ailesinden ve dönemin seçki âlimlerinden ders aldığı anlaşılmaktadır. Onun bilge bir kişi olduğunu "Çelebi" olarak anılmasından da anlıyoruz. Nitekim çelebi, terbiyeli, görgülü, okumuş, kibar insan anlamlarında kullanılır. Öte yandan bu kelime öyle herkese verilen bir lakap değildir. Çelebi, Mevlânâ ve Hacı Bektaş-ı Veli soyundan gelenlerle Osmanlı şehzadelerine verilmektedir. Bunlardan başka, bazı âlimlere, özellikle de geniş bilgi sahibi, ilmiyle amelini buluşturan, örnek şahsiyetlere verildiği de görülmektedir. Bu bakımdan onun *çelebi* olarak anılması toplum içinde örnek bir âlim olduğuna işaret eder. Demek ki, o nitelikli bir eğitimden geç-

miştir. Zaten geride kalan yegâne eseri, *Vesîletü'n-Necât* da bu kanaatimizi doğrular.

Süleyman Çelebi gençliğinde hangi görevlerde bulunmuştur? Neler yapmıştır? Bunları da bilmiyoruz. Yalnız, onun erken yaşlarda hükümdar ailesiyle ilişkiye geçtiğini görüyoruz. Yıldırım'ın oğlu Emir Süleyman'nın edimi ve sohbet arkadaşı (müsâhip) olduğu rivayet edilir. Daha sonra Yıldırım Bayezid'in *Divân-ı Hümayun imamlığına* getirildiği bilinmektedir. Bilahare Ulu Cami'nin inşası tamamlanınca imamlık görevi buraya tahsis edilmiştir. *Vesîletü'n-Necât*'ı da burada yazmıştır.

Hakkındaki kayıtlara ve düşürülen “*Râhat-ı ervâh*” tarihine bakılırsa, 825'te (1421-2) vefat etmiştir. Türbesi, Çekirge yolundaki Dağınık Serviler Mezarlığı'nda Yoğurtlu Baba Dergâhı'nın yakınındadır.

İlmi ve Edebi Çevresi

Bazı kaynaklar, Süleyman Çelebi'yi Süleyman Dede diye anarlar. Bunun sebebi, onun dervişliğidir. Nitekim Süleyman Dede'nin Bursa'nın “çoban yıldızı” olan Emir Sultan'ın sohbet halkasında bulunduğu ve burada iç aydınlığına erdiği de biliniyor. Emir Sultan yeni bir yol tesis etmemiş, Necmeddîn-i Kübrâ'nın (ö. 618) oluşturduğu geleneğin izini sürmüştür. Osmanlı dönemi Türk tasavvuf kültürü ve tarihine dair ansiklopedik bir eser tertip eden Hüseyin Vassaf, Süleyman Çelebi'yi faziletli ve aşk ehli bir kişi olarak tanımlar. Ona göre, o Emir Sultan'ın ilim ve irfan halkasında bulunmuştur. Böylece ondan Kübrevîlik yolunun usûl ve erkânını tahsil ederek icazet almıştır.

Vesîletü'n-necât'taki tasavvufî tabir ve bakış göz önünde bulundurulduğunda, şairin irfani muhit içerisinde bulunduğu şüphe yoktur. Ancak dedesinin *Fusûs* şarihi olarak gösteril-

mesi de nazari dikkate alınır, onun daha çocuk yaşta tasavvuf kültürüne aşına olduğu ileri sürülebilir. Ama Vassaf'ın verdiği bilgileri de yabana atmamak gerektir. Zira onun Emir Sultan'ın delaletiyle Ulu Cami imamlığına getirildiği de rivayet edilir.

Süleyman Çelebi'yi kültür tarihimizin seçkin imamlarından biri olarak anmamıza sebep olan, elbette ne saray imamlığı ve ne de Ulu Cami imamlığıdır; onu edebiyat tarihimizin “kurucu-kök metinlerinden” olan *Mevlid*'i dolayısıyla anıyoruz. Burada şu soruyu yöneltmekte yarar vardır: *Vesîletü'n-Necât* mevlit türünün ilk eseri midir? Yapılan çalışmalarda *mevlid türünde* müstakil olarak ilk yazılan eserin, *Vesîletü'n-Necât* olduğu görülmektedir. Fakat Süleyman Çelebi'yle aynı dönemde yaşadığı bilinen Ahmedî'nin (ö.1412) Bursa'da, *Vesîletü'n-necât*'tan iki yıl önce yazdığı İskender-nâme'ye dâhil edilen muhtasar bir mevlid yazdığını da biliyoruz. Keza bir dönem Bursa'da da yaşamış olan Arap şairi İbnü'l-Cezerî'nin (ö.1429) yazdığı *el-Mevlidü'l-Kebîr*'i de hatırlamakta yarar vardır. Kuvvetle muhtemeldir ki, Süleyman Çelebi, hem Ahmedî ile hem de İbnü'l-Cezerî ile görüşmüş yahut eserlerini inceleme fırsatı bulmuştur. Her ne kadar evvelki tecrübelerden yararlanılmış ve geleneğin izinde gidilmiş olsa da, *Vesîletü'n-Necât* Hz. Peygamber'in doğumu ve bu süreçte yaşanan olağanüstü hadiseler, bilhassa miraç hadisesi gibi mucizeleri ve ölümünü konu edinen ilk mevlid olma özelliğine sahiptir.

Mevlid neden yazıldı?

Kadim şairler, eserlerini bir sebebe binaen yazmışlardır. Çoğunlukla da bu sebebi, eserlerinin hemen girişinden sonra “sebeb-i telif” başlığı altında izah etmişlerdir. Fakat Süleyman *Vesîletü'n-necât*'ta eserin niçin yazıldığını izah eden bir bölün bulunmamaktadır. Oysa edebiyat tarihimiz içinde

mevlit türünün, mevlit okuma geleneğinin oluşmasına sebep olan bu kurucu metnin ve toplumumuzda Hz. Peygamber algısını inşa eden bu kök metnin yazılışının bir sebebi olmalıdır.

Evet, şair zikretmese de *Vesîletü'n-necât*'ın bir yazılış sebebi var. Rivayet o ki, bu eserin yazılmasına Ulu Cami'de cereyan eden bir tartışma sebep olmuştur. Şöyle ki, bir vaiz kürsüden Bakara suresinin 285. ayetini tefsir eden bir sohbet yapıyormuş. Bu ayette, “Onun elçilerinden hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz!” buyrulmaktadır. Bu ifade, Peygamberin ve müminlerin ağzından verilmektedir. İslam inanç esaslarından biri olan peygamberlere imanın mahiyetini öğreten bu ayetten hareketle o vaiz, “Ben Muhammed Mustafa’yı İsa Peygamber’den –Allah’ın salât ve selâmı ikisine olsun- üstün tutmam” demiş. Bunu duyan Arap asıllı, bir bilge ve âlim kişi gayrete gelip ayette “peygamberler arasında fark yoktur” buyrulmasından maksadın, resullük ve nebilik hususunda bir farkın olmadığıdır; yoksa fazilet açısından değildir diye itiraz etmiş. Bu görüşünü de aynı sürenin 253. ayetinde, “İşte, o elçilerden kimini kiminden üstün kıldık. Allah onlardan kimine konuştu, kimini de derecelerle yükseltti...” ayetiyle temellendirmiş.

Ulu Cami’de, İslam’ın bu beşinci kutsal makamında ortaya çıkan tartışmaya ahali de dahil olmuş ve vaizden yana tavır almışlardır... Derken mesele büyümüş, Arap âlim, Arabistan, Mısır ve Halep ulemasından alınan fetvalarla İranlı vaizi ilzam etmiş, hatta rivayetlere bakılırsa, katline bile hükmettirmiştir. İlmi bir münakaşanın geldiği nokta Süleyman Çelebi’yi ziyadesiyle etkilemiş ve oracıkta hemen şu beyiti yazmıştır:

*Ölmeyüp İsa göğe bulduğu yol
Ümmetinden olmak için idi ol*

Kaynaklarda *Mevlid*’in yazılmasına sebep olan hadise bu şekilde rivayet edilir. Ancak konuya sosyal tarih açısından da

bakmak yazılışa sebep olan atmosferi tahlil etmek de gerekir. Nihayetinde *Vesiletü'n-necât*, bir edebî şaheserdir. Bu şaheserin döneminin siyasi, sosyal ve kültürel durumunu tespit ve tahlil eden bir yöne sahip olması gerekir. Diğer bir ifadeyle eser, dönemine ayna tutar. Bu temel yaklaşımdan hareketle, döneminin siyasi ve sosyal tarihini dikkate alarak, metni okumak icap eder. Dolayısıyla öncelikle eserin yazıldığı dönemin temel özelliklerini hatırlamak da fayda vardır.

Mevlid, Fetret Dönemi'nde, Ankara Savaşı'ndan takriben yedi yıl sonra yazılmıştır. Fetret dönemi, Yıldırım'ın çocukları arasında cereyan eden taht mücadelelerini hatırlatır. Sultanın küçük oğlu Kasım dışında, Emir Süleyman, İsa Çelebi, Musa Çelebi, Mustafa Çelebi ve Mehmed Çelebi bu mücadele içerisinde karşılıklı savaşmışlardır. Akıncı beyleri ve muktedir ailelerin de işin içine girmesiyle, hatta bazı beyliklerin ve Bizans'ın da olaya müdahil olmasıyla, bütün bir Osmanlı coğrafyası trajik olaylara sahne olmuştur. Bu gibi zamanlarda bazı fırsatçıların dinî ilkelerden hareketle kurtarıcı fikrini kalabalıklara sundukları görülür. Nitekim bu dönemde de olan budur: *Mehdilik* ve *Mesihlik* fikri konuşulur olmuştur. Hatta bununla da kalınmayıp, gayr-i Müslim halkı da etkilemek amacıyla, *Hub Mesihlik* (İsa severlik) akımının olduğu görülmektedir. Muhtemeldir ki, Ulu Cami'de konuşan İranlı vaiz, İsa severlik akımının tesiri altındadır.

İranlı vaizi bilmiyoruz; ama Musa Çelebi'nin kazaskeriyken Mehmet Çelebi'ye esir düşen Şeyh Bedreddin'in (ö. 1416) dervişleri mehdilik iddiasını dillendirmişler ve bir isyana sebebiyet vermişlerdi. Şeyh Bedreddin, her şeyden önce iyi bir fakih, muktedir bir âlimdir; lakin kendisi olmasa bile, ileri gelen müritleri tarafından mehdi ilan edilmekten kurtulamamıştır. Aynı dönemlerde İran'da Fazlullah Hurûfî (ö.1394) de kendisinin velayet yolunun son noktası (hatmu'l-evliya) ve mehdi olduğunu ileri sürmüştür. Dönem, gerek siyasi boşluk

ve fetret sebebiyle Anadolu'da, gerekse diğer İslam coğrafyasında arayışlar dönemidir. Bazı mihraklar ve kişilerin bu arayışları fırsata çevirip, halkın dinî inanç ve düşüncesini istismar etmesi ihtimal dâhilindedir.

Ulu Cami'nin bilge imamı, sadece rivayet edilen bir tartışmadan hareketle değil, aynı zaman da ortaya çıkan kurtarıcı fikirleri dikkate alarak bu eserini yazmıştır. Nitekim eserin daha adında şairin bu niyetini sezmek mümkündür: *Vesiletü'n-Necât...* Kurtuluş vesilesi. Neden kurtuluş? İçine düşülen fetretten kurtuluş! Ona göre fetret, Hz. Peygamber'in manevi mirasına bağlanmakla aşılabacaktır. Bu bakımdan *Vesiletü'n-necât*, müminlerin Hz. Peygamber'e olan bağlılıklarını (biat) yenileyen ve kuvvetlendiren bir metindir. Dolayısıyla burada üzerinde durulan Hakikat-i Muhammedî ve Nur-ı Muhammedî meselesi, merkezinde Hz. Peygamber'in olduğu bir varlık anlayışı ve bir dünya tasavvuruna ulaşma çabasıdır. Bu akımdan Süleyman Çelebi, bu derin felsefi meseleleri en kolay ve en anlaşılır bir usul ve dille (sehl-i mümteni) dile getiren bir âlim ve mütefekkir şairdir.

*Ger Muhammed gelmese sen şunu bil
Ne kulak işidüben söylerdi dil*

*Ger Muhammed'den şefâat olmasa
Deng-i küfrün zulmetini kim basa*

*Ol Muhammed'den açıldı dînümüz
İslâm içre dîn ile îmânumuz*

O, Fetret Dönemi'nin ıstırabını yaşayan insanlara bu şekilde sesleniyor: Eğer Hz. Muhammed gelmeseydi, ne kulağın işitirdi, ne de dilin söylerdi. İştmemizin de söylememizin de kaynağı, Hz. Muhammed'dir. Bu kargaşaya, kafa karışıklığına hacet yok; bizim bir birimizle alaka kurmamız, konuşup, dinlememiz, anlaşmamız, diyaloga geçmemiz ve böylece hu-

zurlu bir toplum kurmamızın esaslarını bize Hz. Peygamber öğretmiştir. Şu hâlde, hangi kurtarıcıyı arıyorsun? Küfrün zulmetini giderecek yegâne iksir, Hz. Peygamber'in şefaati-dir. Dolayısıyla sana düşen, onun yolunda olmaktır.

Süleyman Çelebi, eserinde açıkça ifade etmese de dönemi-nin tartışmalarına müdahil olmuş, Hz. Peygamber'in manevi mirası olan sünnetine tabi olarak ihtilafli konuların halledi-lerek fetretten kurtulacağına işaret etmiştir. Bu bakımdan o, *Vesîletü'n-necât*, her ne kadar Hz. Peygamber'in doğumunu (velâdet) vesile eden bir metin olsa da, esasen “ehl-i sünnet” düşüncesi etrafında ferdin ruhen ve aklen dirilişini ve toplum huzurunu temin etmeyi amaçlayan bir “kurucu (inşa edici)” bir metindir. Eser bu amacını daha yazıldığı dönemde gerçek-leştirmiş; Çelebi Mehmet bu ruhla Fetret Dönemi'nin külleri arasında Osmanlı'yı yeniden inşa etmiştir.



Vesîletü'n-Necât





Tevhid Bahri



Allah adın zıkr edelim evvelâ
Vâcip oldur cümle işde her kula

Allah adın her kim ol evvel ana
Her işi âsân eder Allah ana

Allah adı olsa her işin önü
Hergiz ebter olmaya anın sonu

Her nefesde Allah adın de müdâm
Allah adıyla olur her iş tamam

ana: Anarsa, derse.

âsân ider: Kolaylaştırır.

ana: Ona.

hergiz: Aslâ.

ebter olmaya: Sonu kesik olmaz.

müdâm: Devamlı.

Bir kez Allah dese aşk ile lisân
Dökülür cümle günah misl-i hazân

İsm-i pâkin pâk olur zikr eyleyen
Her murada erişür Allah diyen

Aşk ile gel imdi Allah diyelim
Derd ile göz yaş ile âh idelim

Ola kim rahmet kıla ol pâdişâh
Ol Kerîm ü ol Rahîm ü ol ilâh

Birdir ol birliğine şek yokdurur
Gerçi yanlış söyleyenler çokdurur

Cümle âlem yoğiken ol var idi
Yaradılmışdan Ganî Cebbâr idi

Var iken ol yok idi ins ü melek
Arş ü ferş ü ay ü gün hem nüh-felek

misl-i hazân: Sonbahar yaprakları gibi.

ol: O; pâdişâh: Allah.

Kerîm: İhsanı bol olan, Allah.

Rahîm: Merhamet sahibi, Allah.

şek: Şüphe.

yokdurur: Yoktur.

çokdurur: Çoktur.

ol: O (Allah).

arş ü ferş: Yeryüzü ve gökyüzü.

gün: Güneş.

nüh-felek: Dokuz gezegen.

Sun'ile bunları ol var eyledi
Birliğine cümle ikrâr eyledi

Kudretin ızhâr edüp hem ol Celîl
Birliğine bunları kıldı delîl

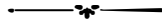
Ol dedi bir kerre var oldu cihân
Olma derse mahv olur ol dem hemân

Bâri ne hâcetkılavuz sözü çok
Birdir Allah andan artık tanrı yok

Haşre dek ger denilürse bu kelâm
Nice haşr ola bu olmaya tamâm

Pes Muhammed'dir bu varlığa sebep
Sıdk ile anın rızâsın kıl taleb

*Ger dilersiz bulasız oddan necât
Aşk ile derd ile eydün es-Salât*



sun': Sanatla yapma, iş.

ızhâr: Göstermek.

hâcet: Gerek, kılavuz: kılıyoruz.

artık: Başka.

necât: Kurtuluş.

Eğer cehennem ateşinden kurtulmak istiyorsanız, Hz. Peygamber'e aşkla, şevkle salât ve selam getirin.

Vasiyet Faslı



Ey azîzler işte başlarınız söze
Bir vasiyyet kılarız illâ size

Ol vasiyyet kim derim her kim tuta
Misk gibi kokusu canlarda tüte

Hak teâlâ rahmet eyleye ana
Kim beni ol bir duâ ile ana

Her ki diler bu duâda buluna
Fâtiha ihsân ede ben kuluna

Li'llâhi'l-Fâtiha

Faslun fî Hilkati Nûr'ın-Nebî Kable Külli Şey

Evvel andık anı kim evveldir ol
Evveline bulmadı hiç akl yol

Evvelin ol evvelidir bî-gümân
Âhirin hem âhiridir câvidân

Çünkü Hak evvelliğin bildin ayân
Dinle imdi kılayım sun'ın beyân

Hak teâlâ ne yaratdı evvelâ
Cümle mahlûkdan kim ol evvel ola

Mustafâ nûrunu evvel kıldı var
Sevdi anı ol Kerîm ü Kird-gâr

Her ne dürlü kim saâdet vardurur
Yahşi hûy gerekli âdet vardurur

Hak ana verdi mükemmel eyledi
Yaradılmışdan mufaddal eyledi

bî-gümân: Şüphesiz.

câvidân: Ebedî, sonsuz.

sun'ın: Sun'unu, yarattıklarını.

kird-gâr: Allah.

vardurur: Vardır.

mufaddal: Daha faziletli.

Andan oldu her nihân ü âşikâr
Arş ü ferş ü yerde gökde ne ki var

Ger Muhammed olmaya idi ayân
Olmayıserdi zemîn ü âsumân

Hem vesîle olduğıyçün ol Rasûl
Âdem'in Hak tövbesin kıldı kabûl

Ger Muhammed gelmeseydi âleme
Tâc-ı izzet irmez idi Âdem'e

Nûh anınçün garkdan buldu necât
Dahi doğmadan göründü mu'cizât

Cümle anın dostluğına adına
Bunca izzet kıldı Hak ecdâdına

nihân u âşikâr: Gizli ve açık.

ger: Eğer.

olmayıserdi: Olmayacaktı.

zemîn ü âsumân: Yer ve gök.

garkdan: Boğulmaktan.

Ceddi olduğıyçün anın hem Halîl
Nârı cennet kıldı ana Ol Celîl

Hem dahi Mûsâ elindeki asâ
Oldu anın hürmetine ejdehâ

Ölmeyüp Îsâ göğsü bulduğı yol
Ümmetinden olmak içün idi ol

Gerçi kim bunlar dahi mürseldürür
Lîk Ahmed ekmel ü efdaldürür

Çok temennî kıldılar Hak'dan bular
Kim Muhammed ümmetinden olalar

Şer'ini tut ümmeti ol ümmeti
Tâ nasîb ola sana Hak rahmeti



Halîl: İbrahim aleyhi's-selâm.

Celîl: Büyüklük sahibi, Allah.

ejdehâ: Ejderhâ.

mürseldürür: Mürseldir, peygamberdir.

efdaldurur: Efdaldır, daha faziletlidir.

lîk: Lakin, ama.

şer'ini: Şeriatını, dinini.

Faslun fî Teselsüli İntikâli Nûri'n-Nebî Aleyhi Ekmeli't-Tahiyyât

Hak teâlâ çün yaratdı Âdem'i
Kıldı Âdem'le müzeyyen âlemi

Âdem'e kıldı ferîştehler sücûd
Hem ana çok kıldı ol lutf ıssı cûd

Mustafâ nûrunu alnında kodu
Bil habîbim nûrudur bu nûr dedi

Kıldı ol nûr anın alnında karâr
Kaldı anın ile nice rûzigâr

Sonra Havvâ alnına nakl etdi bil
Durdu anda dahi nice ay u yıl

müzeyyen: Süslenmiş.

ferîştehler: Melekler.

sücûd: Secde etmek.

lutf ıssı: Lutuf sâhibi.

cûd: Cömertlik.

rûzigâr: Zaman.

Şît doğdu ana nakl etdi bu nûr
Anın alnında tecellî kıldı nûr

Erdi İbrâhîm ü İsmâîl'e hem
Söz uzanur ger kalanın der isem

İşbu resm ile müselsel muttasıl
Tâ olunca Mustafâ'ya müntakil

Geldi çün ol *rahmeten li'l-âlemin*
Vardı nûr anda karâr etdi hemîn

Tut kulak evsâfına ey yâr-ı dîn
Bilesin kimdir o fahru'l-mürselîn



resm ile: ... şekilde.

müselsel muttasıl: Birbiri ardınca, birbirine bağlı.

müntakil: İntikal eden.

rahmeten li'l-âlemîn: Âlemlere rahmet olarak.

hemîn: Hemen, derhâl.

evsâf: Vasıflar, özellikler.

fahru'l-mürselîn: Bütün peygamberlerin övündüğü.

Faslun fî Velâdeti Aleyhi Etemmü's-Salavât

Âmine hâtun Muhammed ânesi
Ol sadefden doğdu ol dūr dânesi

Çünkü Abdullah'dan oldu hâmile
Vakt erişdi hafta vü eyyâm ile

Hem Muhammed gelmesi oldu yakîn
Çok alâmetler belürdi gelmedin

Ol Rebû'l-evvel ayı nîcesi
On ikinci gece isneyn gecesi

Ol gece kim doğdu ol hayru'l-beşer
Ânesi anda neler gördü neler

Dedi gördüm ol Habîb'in ânesi
Bir aceb nûr kim güneş pervânesi

hayru'l-enâm: Varlıkların en hayırlısı.

ânesi: Anası, annesi.

dūr dânesi: İnci tanesi.

gelmedin: Gelmeden önce.

isneyn gecesi: Pazartesi gecesi.

hayru'l-beşer: İnsanların en hayırlısı.

kim: ki; Güneş pervânesi: Güneş sanki Hz. Peygamber nûrunun keleşeği.

Berk urup çıkdı evimden nâgehân
Göklere dek nûr ile doldu cihân

Gökler açıldı ve feth oldu zulem
Üç melek gördüm elinde üç alem

Biri meşrık biri mağribde anın
Biri dâmında dikildi Ka'be'nin

İndiler gökden melekler sâf sâf
Ka'be gibi kıldılar evim tavaf

Geldi hûrîler bölük bölük buğûr
Yüzleri nûrundan evim doldu nûr

Hem hevâ üzre döşendi bir döşek
Adı sündüs döşeyen anı melek

meşrık: doğu.

mağrib: batı.

berk urup: Şimşek çakıp.

nâgehân: Ansızın.

dâmında: Üstünde.

buğûr: Bu sırada.

Çün göründü bana bu işler ayân
Hayret içre kalmış idim ben hemân

Yarılıp divâr çıkdı nâgehân
Üç bile hûrî bana oldu ayân

Ba'zılar derler ki ol üç dilberin
Âsiye'ydi biri ol meh-peykerin

Biri Meryem hâtun idi âşikâr
Birisi hem hûrîlerden bir nigâr

Geldiler lutf ile ol üç meh-cebîn
Verdiler bana selâm ol dem hemîn

Çevre yanıma gelip oturdular
Mustafâ'yı birbirine muştular

Dediler oğlun gibi hiçbir oğul
Yaradılalı cihân gelmiş değil

Bu senin oğlun gibi kadri cemîl
Bir anaya vermemişdir ol Celîl

meh-peyker: Ay yüzü.

nigâr: Sevgili.

meh-cebîn: Alın ay gibi parlak.

ol dem hemîn: O anda hemen.

muştular: Müjdelediler.

Ulu devlet buldun ey dil-dâr sen
Doğuserdirdenden ol hulk-ı hasen

Bu gelen ilm-i ledün sultânıdır
Bu gelen tevhîd ü irfân kânıdır

Bu gelen aşkına devr eyler felek
Yüzüne müştâkdir ins ü melek

Bu gece ol gecedir kim ol şerîf
Nûr ile âlemleri eyler latîf

Bu gece dünyâyı ol cennet kılar
Bu gece eşyâya Hak rahmet kılar

Bu gece şâdân olur erbâb-ı dil
Bu geceye cân verir ashâb-ı dil

Rahmeten li'l-âlemîn'dir Mustafâ
Hem şefîu'l-müznibîndir Mustafâ

Vasfını bu resme tertîb etdiler
Ol mubârek nûra terğîb etdiler

hulk-ı hasen: Güzel huylu, ahlaklı.

dil-dâr: Gönül alan, sevgili; Doğuserdir: Doğacaktır: Hulk-ı hasen: güzel yaratılışlı.

ilm-i ledün: Allah'ın ihsân ettiği ilim.

kânıdır: Kaynağıdır.

şerîf: Şerefli.

şâdân olur: Sevinir; erbâb-ı dil: Gönül sâhipleri.

şefîu'l-müznibîn: Günahkarlara şefaath.

terğîb: Şevklendirme, rağbet ettirme.

Âmine eydür çü vakt oldu tamâm
Kim vücûda gele ol hayru'l-enâm

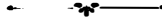
Susadım gâyet harâretten katı
Sundular bir câm dolusu şerbeti

İçdim anı oldu cismim nûra gark
İdemezdim nûrdan kendimi fark

Geldi bir akkuş kanadıyla revân
Arkamı sığadı kuvvetle hemân

Doğdu ol sâatde ol sultân-ı dîn
Nûra gark oldu semâvât ü zemîn

*Ger dilersiz bulasız oddan necât
Aşk ile derd ile eydin es-Salât*



eydür: Der ki.

çü vakt oldu tamâm: Vakit tamam olunca.

hayru'l-enâm: Varlıkların en hayırlısı.

katı: Çok.

semâvât ü zemîn: Gökler ve yeryüzü.

necât: Kurtuluş.

Merhaba Faslı



Yaradılmış cümle oldu şâduman
Gam gidüp âlem yeniden buldu cân

Cümle zerrât-ı cihân edüp nidâ
Çağrısuben dediler kim merhabâ

Merhabâ ey âlî sultan merhabâ
Merhabâ ey kân-ı irfân merhabâ

Merhabâ ey sırr-ı Furkân merhabâ
Merhabâ ey derde dermân merhabâ

Merhabâ ey bûlbûl-i bâğ-ı cemâl
Merhabâ ey âşinâ-yı zü'l-celâl

şâdumân: Memnûn.

zerrât-ı cihân: Cihanın zerreleri.

kân-ı irfân: İrfân kaynağı.

sırr-ı Furkân: Kur'ân'ın sırrı.

bûlbûl-i bâğ-ı cemâl: Güzellik bağının bûlbülü.

âşinâ-yı zü'l-Celâl: Zü'l-Celâl olan Allah'ı tanıyan.

Merhabâ ey mâh u hurşîd-i Hüdâ
Merhabâ ey Hak'dan olmayan Cüdâ

Merhabâ ey âsî ümmet melce'i
Merhabâ ey çâresizler eşfa'ı

Merhabâ ey cân-ı bâkî merhabâ
Merhabâ uşşâka sâkî merhabâ

Merhabâ ey kurretü'l-aynı Halîl
Merhabâ ey hâs-ı mahbûb-ı Celîl

Merhabâ ey *rahmeten li'l-âlemîn*
Merhabâ sensin şefîu'l-müznibîn

Merhabâ ey pâdişâh-ı dü-cihân
Senin için oldu kevn ile mekân

Ey cemâli gün yüzü bedr-i münîr
Ey kamû düşmüşlere sen dest-gîr

mâh u hurşîd-i Hüdâ: Allah'ın güneşi ve ayı. Cüdâ: Ayrı.

melcei: Sığınağı; eşfa'ı: En çok şefâat edecek olanı.

kurretü'l-ayn: Gözlerin sürûru; Hâs mahbûb-ı Celîl: Allah'ın en çok sevdiği kul.

şefî'u'l-müznibîn: Günahkârlara şefâat edecek olan.

pâdişâh-ı dü-cihân: Dünya ve âhiretin sultânı.

kevn: Varlık, âlem.

bedr-i münîr: Parlak dolunay.

kamû: Bütün; dest-gîr: Elinden tutan.

Dest-gîrisin kamû üftâdenin
Hem penâhı bende vü âzâdenin

Ey gönüller derdinin dermânı sen
Ey yaradılmışların sultânı sen

Sensin ol sultân-ı cümle enbiyâ
Nûr-ı çeşm-i evliyâ vü asfıyâ

Ey risâlet tahtının sen hâtemi
Ey nübüvvet mührinin sen hâtemi

Çünkü nûrun rûşen etdi âlemi
Gül cemâlin gül-şen etdi âlemi

Oldu zâil zulmet-i cehl ü dalâl
Buldu bâğ-ı ma'rifet ayn-ı kemâl

Yâ Habîba'llâh bize imdâd kıl
Son nefes dîdârın ile şâd kıl

*Ger dilersiz bulasız oddan necât
Aşk ile derd ile eydün es-Salât*

üftâdenin: Düşkünlerin.

penâhı bende vü âzâdenin: Hürlerin ve esirlerin sığınacağı yer.

evliyâ vü asfıyâ: Seçkin kullar.

nübüvvet mühri: Peygamberlik güneşi.

rûşen: Aydınlık; Gül-şen: Gül bahçesi.

Fasl

Çünkü ol mahbûb-ı Rahmân u Rahîm
Kıldı dünyâyı cemâlinden naîm

Birbirine muştulayu her melek
Raksa girdi şevk u şâdîden felek

İşbu heybetden Emîne hûb-rû
Bir zaman aklı gidip geldi gerü

Gördü gitmiş hûrîler hiç kimse yok
Görmedi oğlun tazarru' kıldı çok

Hûrîler aldı tasavvur kıldı ol
Hayret içre çok tefekkür kıldı ol

Çevre yanın isteyü kıldı nazar
Gördü kim bir köşede hayru'l-beşer

Şöyle Beytu'llâha karşı ol Resûl
Yüz yere urmuş ve secde kılmış ol

muştulayu: Müjdeleyerek.

şevk u şâdî: Sevinç ve mutluluk.

hûb-rû: Güzel yüzü.

tazarru': Dua, yakanş.

Secdede başı dili tahmîd eder
Hem getürmüş parmağın tevhîd eder

Der ki ey Mevlâ yüzüm tutdum sana
Yâ ilahî ümmetim vergil bana

Çünkü ben bu işleri gördüm ayân
Kalmadı sabrım hemân düşdüm revân

Geldi aklım gördüm ol sâhib-vefâ
Gözlerim nûru vü oğlum Mustafâ

Sürmelenmiş gözleri gör hikmeti
Göbeği kesilmiş olmuş sünneti

Yüzü nûru gün gibi hoş berk urur
Çünkü gördüm gönlüme geldi sürûr

Kaynadup nâr-ı muhabbet kanımı
Aluben bağrıma basdım cânımı

tahmîd ider: Hamd eder.

ver-gil: Ver.

berk urur: Parlar.

sürûr: Sevinç.

Deprenür dudakları söyler kelâm
Anlayamadım ne derdi ol hümâm

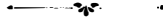
Kulağım ağzına verdim dinledim
Söylediği sözü ol dem anladım

Hakk'a bağlayıp gönülden himmeti
Der idi kim ümmeti vâ ümmeti

Tıfl iken ol diler idi ümmetin
Sen kocaldın terk edersin sünnetin

Ümmetim dedi sana çün Mustafâ
Ver salavât sen de ana bul safâ

*Ger dilersiz bulasız oddan necât
Aşk ile derd ile eydün es-Salât*



deprenür: Kıpırdar.

hümâm: Himmetli.

tıfl: Çocuk.

vâ ümmetî: Âh ümmetim.

od: Ateş.

necât: Kurtuluş.

Faslun fî Mu'cizâtihi Aleyhi's-Salâtu Ve's-Selâm

Mekke kavmi uluları bî-hılâf
Ka'be'yi ol gice kılarken tavâf

Secde kıldı Ka'be gördü hâs u âm
Düşmedi bir taşı hoş kıldı kıyâm

Rüknü rükne Ka'be'nin verdi selâm
Dediler kim doğdu ol hayru'l-enâm

Ka'be bir savt etdi ol dem nâgehân
Dedi doğdu bu gece şems-i cihân

Pâk edüp küfr ile putlardan Resûl
Kurtariser beni müşriklerden ol

bî-hılâf: Tartışmasız.

hâs u âm: Herkes.

rüknü: Direk.

hayru'l-enâm: Varlıkların en hayırlısı.

savt: Ses, bağırma.

nâgehân: Ansızın.

şems-i cihân: Dünyanın güneşi.

kurtariser: Kurtarır.

Yalın ayak baş açuben sâf sâf
Eyleyiser ümmeti beni tavâf

Ol gece tabl-ı nübüvvet urdular
Ol gece şeytânı gökden sürdüler

Nice puthâne nice deyr ü sanem
Yıkılup küfr ehline erdi elem

*Ger dilersiz bulasız oddan necât
Aşk ile derd ile eydün es-Salât*



tabl-ı nübüvvet: Nübüvvet davulu.

deyr ü sanem: Kilise ve put.

od: Ateş.

necât: Kurtuluş.

Faslun fî Bî'seti'n-Nebî Salavâtü'l-lâh-ı Te'âlâ Aleyhi Ve Selâmuhû

Fahr-ı âlem erdi çün kırk yaşına
Kondu pes tâc-ı risâlet başına

Dem-be-dem âvâz gelürdi yâ Emîn
Seni kıldım *rahmeten li'l-âlemîn*

İndi Kur'ân âyet âyet beyyinât
Zâhîr oldu nice türlü mu'cizât

Evvelâ ol kim mübârek cisminin
Gölgesi düşmezdi yere resminin

Nûr idi başdan ayağa gövdesi
Bu ayândır nûrun olmaz gölgesi

Hem mübârek başı üzre her zamân
Bir bölük bulut olurdu sâye-bân

tâc-ı risâlet: Peygamberlik tacı.

dem-be-dem: Sık sık.

rahmeten li'l-âlemîn: Âlemlere rahmet.

beyyinât: Apaçık.

ayân: Açık, aşikâr.

sâye-bân: Gölgelek.

Her nere varsa bile varırdı ol
Başı üzre dâimâ dururdu ol

Ol mübârek gözlerinde mu'cize
Nicedir ol dahi eydeyim size

Nice kim önünde görürdü ayân
Öyle ardında görürdü ol hemân

Vahy içün indikde Cibrîl-i Emîn
Gökden ayrıldığı sâatde hemîn

Cebrâil'in kokusun alırdı ol
Vahy içün indiğini bilirdi ol

Depredicek dudağın ol mâh-veş
Deprenirdi gökde hem kurs-ı güneş

Dokunıcak saçına bâd-ı sabâ
Misk ü anberden dolar idi hevâ

eyitmek: Söylemek (Eydeyim: Söyleyeyim).

mâh-veş: Ay gibi, ay yüzlü.

kurs-ı güneş: Güneş yuvarlağı.

bâd-ı sabâ: Hoş, latif rüzgâr.

İnci dişleri şuâından gice
İğne düşse bulunurdu ey hoca

Sadrı nûrundan karanû giceler
Yolda yürürdü yiğitler kocalar

Çünişâret kıldı ol mahbûb-ı Hak
Parmağıyla aya oldu iki şak

Terlese güller olurdu her teri
Hoş dererlerdi terinden gülleri

Dikdi hurmayı hem ol şâh-ı cihân
Dikdiği sâatde yemiş verdi hemân

Mu'cizâtı haşre dek dinse müdâm
Nice haşr olsa buna gelmez hitâm

*Ger dilersiz bulasız oddan necât
Aşk ile derd ile eydün es-Salât*



şuâ: Parıltı.

çün işâret kıldı: İşaret kılınca.

iki şak: İki parça.

dererlerdi: Toparlardı.

sâatde: Bu kelime vezinden dolayı "sâat" şeklinde olmalıdır.

müdâm: Devam eden.

hitâm: Son.

od: Ateş.

necât: Kurtuluş.

Faslun fî Mi'râcihîAleyhi Ve Alâ Âlihi's-Salât

Gel berü ey aşk oduna yanıcı
Kendüyü ma'sûka âşık sanıcı

Dinle gel mi'râcın ol şâhın ayân
Âşık isen aşk oduna durma yan

Bir dü-şenbe gicesi tahkîk haber
Leyle-i Kadr idi ol gice meğer

Ol hümayûn baht ol kadri yüce
Ümmü Hânî hânesindeydi gece

Anda iken nâgehân ol yüzü ak
Cennete var dedi Cebrâil'e Hak

Bir murassa' tâc bir hulle kemer
Hem dahi al bir Burâk-ı mu'teber

Ol Habîb'ime ilet binsin anı
Arşımı seyr eylesün görsün beni

ayân: Açık, aşikâr.

dü-şenbe: Pazartesi.

nâgehân: Ansızın.

murassa': Süslenmiş.

Burâk;ı mu'teber: Asil bir Burak atı.

Cebrâîl çün cennete vardı revân
Gördü kim bî-had Burâk otlar hemân

İçlerinde bir Burâk ağlar katı
Yemez içmez kalmamış hiç tâkatı

Gözlerinden yaşı Ceyhûn eylemiş
Ciğerini derd ile hûn eylemiş

Dedi Cebrâîl nedir ağladığın
Hüzn ile cân u ciğer dağladığın

Bâkî yoldaşın yiyüp içüp gezer
Sen inilersin de cânın ne sezer

Dedi kırk bin yıl durur kim yâ Emîn
Aşkdır bana yemek içmek hemîn

Nâgehân bir ün işitdi kulağım
Gitdi aklım bilmezem solum sağım

Yâ Muhammed deyüben çağırdılar
Bir sadâ birle ki yürekler deler

bî-had: Sayısız.

katı: Çok.

hûn: Kan.

nâgehân: Ansızın.

Ol zamândan bilmezem ki no'lmuşam
Ol adın ıssına âşık olmuşam

Yüreğim içinde eridi yağım
Âşık oldu görmeden bu kulağım

Cenneti başıma aşkı dar eder
Gece gündüz işim âh u zâr eder

Gerçi zâhir cennet içre dururam
Ma'nâda hasret azâbın görürem

Ger eremezsem visâline anun
Ediserem terkini cân u tenin

Cebrâîl dedi Burâka ey Burâk
Verdi Hak maksûdunu kılma fırâk

Kimde kim aşkın nişânı vardurur
Âkıbet ma'sûka anı irgörür

Gel berü ma'sûkuna irgöreyim
Yüreğin zahmına merhem urayım

Aldı Cebrâîl Burâkı ol zaman
Tâ cenâb-ı Ahmed'e geldi revân

ıssına: Sâhibine.

idiserem: Ederim.

fırâk: Ayrılık.

irgörür: İletir.

zahmuna: Yarasına.

Hak selâm etdi sana yâ Mustafâ
Kim mübârek hâtırın bulsun safâ

Dedi kim gelsün konuklarım anı
Arşımı seyr eylesün görsün beni

Dâim ister hazretimden her melek
Arş u Kürsî Sidre çarh-ı nüh-felek

Cümlesi anın yüzün görmek diler
Ayağına yüzlerin sürmek diler

Gel gidelim hazrete yâ Mustafâ
Muntazırdır anda ashâb-ı safâ

Sana cennetden getürdüm bir Burâk
Da'vet-i Rahmân'dır ey nûr-ı Hak

Durdu yerinden hemân-dem Mustafâ
Koydu tâcı başına ol pür-safâ

Çekdi ol demde Burâkı Cebrâîl
Önüne düşdü ana oldu delîl

Hoş-süvâr oldu ana şâh-ı cihân
Açdı berrini burâk uçdu hemân

nüh-felek: Dokuz gezegen.

muhtazır: Bekleyen, gözleyen.

hoş-süvâr: İyi binici.

berrini: Kanadını.

Tarfetü'l-ayn içre Sultân-ı ümem
Geldi Kuds'e erdi vü basdı kadem

Enbiyâ ervâhı karşı geldiler
Mustafâ'ya cümle ikrâm kıldılar

Erdi ol dem Hak'dan ervâha nidâ
Kim kılalar Mustafâ'ya iktidâ

Pes geçüp mihrâba ol Hayru'l-enâm
Enbiyâ ervâhına oldu imâm

İki rek'at kıldı Aksâ'da namâz
Öyle emr etmiş idi ol bî-niyâz

Gördüler nûrdan kurulmuş nerdibân
Nerdibândan oldular göğre revân

Erdiler evvel göğre bi'l-ihtirâm
Kapı açıldı vü girdi ol hümâm

Gördü gök ehli ibâdetde kamû
Her biri bir türlü tâatda kamû

tarfetü'l-ayn: Göz açıp kapama.

sultân; ümem: Ümmetlerin sultanı.

iktida: Tâbi olma, uyma.

hayru'l-enâm: Varlıkların en hayırlısı.

bî-niyâz: Niyaza ihtiyâcı olmayan (Allah).

nerdibân: Merdiven.

hümâm: Himmetli.

kamû: Hepsi.

tâat: ibadet.

Kimi tesbîh ü kimi tahmîd okur
Kimi tehlîl ü kimi temcîd okur

Kimi kıyâm içre kimi kılmış rükû'
Kimi Hakk'a secde etmiş bâ-huşû'

Kimisini aşk-ı Hak almışdurur
Vâlih ü hayrân u mest kalmışdurur

Hep gök ehli cümle karşı geldiler
Mustafâ'ya izzet ikrâm kıldılar

Merhabân bik yâ Muhammed dediler
Ey şefâat kânı Ahmed dediler

Her biri kutluladı mi'râcını
Dediler giydin saâdet tâcını

Yürü kim meydân senindir bu gece
Top hem çevgân senindir bu gece

Ermedi evvel gelen bu devlete
Kimse lââyık olmadı bu rif'ate

Her ne hâcet dilesen makbûldür
Cümle maksûdun senin mahsûldür

tahmîd okur: el-Hamdü li'llâh der.

tehlîl: Lâ ilâhe illa'llah demek.

temcîd: Yüceltme, sabah vaktinde okunan ilâhî.

bâ-huşû': Saygı ve ihtirâm ile.

vâlih ü hayrân: Hayret ve şaşkınlığa düşmüş.

merhabân bik: Sana selam olsun.

çevgân: Değnek.

rif'at: Yükseklik.

Ol gece durmadı cevân eyledi
Şöyle kim eflâki seyrân eyledi

Her birinde türlü hikmet gördü ol
Tâ ki vardı Sidre'ye erişdi yol

Cebrâîl'in durağıdır ol makâm
Nüh-felek tâ kim turalıdan nızâm

Kaldı Cebrâîl makamında hemîn
Dedi ana *rahmeten li'l-âlemîn*

Bilmezem bu yolları ben nideyim
Kim garîbem bunda kande gideyim

Cebrâîl dedi Rasûl'e ey Habîb
Sanmagıl bu yerde sen seni garîb

Senin içün yaradıldı nüh-felek
İns ü cinn ü hûr u cennet hem melek

Bunda hatm oldu benim cevân-gehim
Mâ-verâsından dahi yok âgehim

cevlân eyledi: Gezdi, dolaştı.

rahmeten li'l-âlemîn: Âlemlere rahmet.

bunda: Burada; **kande:** Nereye.

sanma-gıl: Zannetme.

nüh-felek: Dokuz gezegen.

cevlân-geh: Gezilecek mekan, yer.

mâ-verâ: Ötesi.

âgah: Haberdar.

Bana böyle emr idübdür zü'l-Celâl
Açmayım ben bundan öte perr ü bâl

Ger geçem bir zerre denlü ilerü
Yanarım başdan ayağa ey ulu

Dedi Cebrâîl'e ol fahr-i cihân
Pes makâmında dur imdi sen hemân

Çün ezelden bana aşk oldu delîl
Yanar isem yanayım ben ey Halîl

Lî maa'llâh vakti benimdir hemân
Ona kurbân eyleyim baş ile cân

Râh-ı aşkda kim sakınur cânını
Ol kaçan görse gerek cânânını

Râh-ı aşkı sanma gâfil serseri
Belki kem-ter nesnedir vermek seri

Ger dilersiz bulasız oddan necât
Aşk ile derd ile eydün es-Salât



perr ü bâl: Kol kanat.

ger geçem: Eğer geçersen.

lî-maa'llâh: Bu ibareden tasavvufî eserlerde çokça geçen şu rivayet kastedilmektedir. “ Lî maa'llâhi vaktün lâ-yesa'unî melekün mukarreb ve-lâ nebbiyyün mürsel.” (Manası: Benim, Allah'la beraber olduğum bir vakit vardır ki o sırada aramızda ne bir mukarreb melek ne de gönderilmiş bir peygamber vardır.)

kaçan: Nerede.

râh-ı aşk: Aşk yolu.

kem-ter: İtibarsız, hakîr, aşağı.

Faslun fî Zuhûri Refref

Söyleşürken Cebâîl ile kelâm
Geldi Refref önüne verdi selâm

Aldı ol Şâh-ı cihânı ol zamân
Sidre'den götürdü ve gitdi hemân

Bir fezâ oldu o demde rû-nümâ
Ne mekân var anda ne arz u semâ

Kim ne hâlîdir ne mâlî ol mahâl
Akl u fikr itmez o hâli fehm ü hâl

Ref' olup ol şâha yetmiş bin hicâb
Nûr-ı tevhîd açdı vechinden nikâb

Her birisinden geçerken ilerü
Emr olurdu yâ Muhammed gel berü

Çünkü kamûsın görüp geçdi öte
Vardı erişdi ol ulu hazrete

refref: Hz. Peygamber'in mi'râca bindiği binek.

o demde: O anda.

rû-nümâ: Görünen, meydana çıkan.

ref' olup: Açılıp.

nikâb: Perde, örtü.

Şeş-cihetden ol münezzeh Zü'l-celâl
Bî-kem ü keyf ana gösterdi cemâl

Zâten ol Sultân-ı *mâ zâğa'l-basar*
Eylemişdi Hakk'a tahsîs-i nazar

Âşikâre gördü Rabbu'l-izzeti
Âhiretde öyle görür ümmeti

Bî-hurûf u lafz u savt ol pâdişâh
Mustafâ'ya söyledi bî-iştibâh

Dedi kim matlûb u maksûdun benem
Sevdiğin cân ile ma'bûdun benem

Gece gündüz durmayıp istediğin
N'ola kim görsem cemâlin dediğin

Gel habîbim sana âşık olmuşam
Cümle halkı sana bende kılmışam

şeş-cihet: Altı yön: Sağ-sol, alt-üst, ön-arka.

bî-kem ü keyf: Maddî ölçüler dışında, nitelik ve niceliksiz olarak.

“mâ zâğa'l-basar” Necm Sûresi, 17. Mi'rac'ta, “Gözü gördüğünden şaş-madı.” demektir.

tahsîs-i nazar: Bakışını bir yerden ayırmama.

bî-hurûf u lafz u savt: Harfsiz, sözsüz ve sessiz olarak.

bî-iştibâh: Şüphesiz.

Ne murâdın var ise edem revâ
Eyleyim bir derde bin dürlü devâ

Mustafâ dedi eyâ Rabb-i Rahîm
Ey hatâ-pûş u atâsı çok Kerîm

Ol zaîf ümmetlerim hâli n'ola
Hazretine nice anlar yol bula

Gece gündüz işleri isyân kamû
Korkarım ki yerleri ola tamû

Yâ ilâhî hazretinden hâcetim
Bu durur kim ola makbûl ümmetim

Hak teâlâdan erişdi bir nidâ
Yâ Muhammed ben sana kıldım atâ

Ümmetini sana verdim ey Habîb
Cennetimi anlara kıldım nasîb

Yâ Habîbim nedir ol kim diledin
Bir avuç toprağa minnet eyledin

eyâ Rabb-i Rahîm: Ey Rahîm olan Rabbim!

hatâ-pûş: Hatâları örten.

tamû: Cehennem.

Ben sana âşık olunca ey şerîf
Senin olmaz mı dü-âlem ey latîf

Zâtıma mir'ât edindim zâtını
Bile yazdım adım ile adını

Hem dedi kim yâ Muhammed ben seni
Bilirem görmeğe doymazsın beni

Lîk din emri tamâm olmak için
Ümmetin de bana yol bulmak için

Avdet edüp da'vet et kullarımı
Tâ gelüben göreler dîdârımı

Sen ki mi'râc eyleyip etdin niyâz
Ümmetin mi'râcını kıldım namâz

Her kaçan kim bu namâzı kılalar
Cümle gök ehli sevâbın bulalar

Çünkü her türlü ibâdet bundadır
Hakk'a kurbiyyetle vuslat bundadır

dü-âlem: Dünya ve âhiret.

mir'ât: Ayna.

lîk: Lakin, ama, ancak.

Hakk'a kurbiyyet: Cenâb-ı Allah'a yakınlaşma.

Sıdk ile beş vakt olundukça edâ
Elli vaktin ecrin eyler Hak atâ

Mâ-hasal ol anda doksan bin kelâm
Sebk edüp buldukda encâm u hitâm

Tarfetü'l-ayn içre ol Fahr-ı cihân
Ümmü Hânî evine geldi hemân

Her ne vâki' oldu ise şer-te-ser
Cümlesin ashâbına verdi haber

Dediler ey kible-i İslâm u dîn
Kutlu olsun sana mi'râc-ı güzîn

Biz kamûmuz kullarız sen şâhsın
Gönlümüz içinde rûşen mâhsın

Ümmetin olduğumuz devlet yeter
Hizmetin kıldığımız izzet yeter



mâ-hasal: Hâsıl olan, netice.

encâm u hitâm: Son.

ser-te-ser: Baştan başa.

kamûmuz: Hepimiz.

rûşen-mâh: Dolunay gibi aydınlık olan ay.

Tazarru' u Münâcât Bi-Dergâhı Kâdıya'l-Hâcât

İmdi gel isyânımız yâd edelim
Nâle vü zârı vü feryâd edelim

Her ne denlü çok yaşarsa bir kişi
Âkıbet ölmek dürür anın işi

Ölümümüz gussasını yiyelim
Dâimâ estağfiru'llâh diyelim

Hakk'a lâıyk kılmadık a'mâlimiz
Bilmeyiz kim n'oluser ahvâlimiz

Bir yaramaz fı'lı tağyîr etmedik
Âhiret bâbında tedbîr etmedik

Halk içinde adımız hâs eyledik
Lîk halvetde gönül pas eyledik

nâle vü zârı vü feryâd: İnleyip, sızlayıp feryâd edelim.

gussa: Keder, üzüntü.

tağyîr etmedik: Değıştirmedik.

lîk halvetde: Lâkin yalnız kalınca.

Her nefesde eyledik yüz bin günâh
Bir günâha etmedik hiç bir gün âh

Nâzenîn ömrü kamû verdik yele
Nefsin arzûlarına yele yele

Nefse uyup eyledik bî-had günâh
Bilmeyiz ki ne kılavuz yâ İlâh

Bir bölük bî-çâre mücrim âsiyüz
Kulluğunda kâsır u hem kâsiyüz

Cümlemiz isyânımızı bilmişiz
Hazretine rahmet uma gelmişiz

Umarız Senden inâyetler ola
Rahmet erişe şefâatler ola



kamû: Hep.

bî-had: Sayısız.

kâsır: Kusurlu; kâsîyüz: sıkıntılı ve gönlümüz dar.

inâyet: İyilik, yardım.

Duâ ve İlticâ



Yâ îlâhî ol Muhammed hakkıçün
Ol şefâat kânı Ahmed hakkıçün

Sidre vü Arş-ı muallâ hakkıçün
Ol sülûk u seyr-i a'lâ hakkıçün

Ol gece söyleşilen söz hakkıçün
Ol gece Hakk'ı gören göz hakkıçün

Sırr-ı Furkân nûr-ı a'zam hakkıçün
Kuds ü Ka'be Merve Zemzem hakkıçün

Gözü yaşı hakkıçün âşıkların
Bağrı başı hakkıçün sâdıkların

sülûk u seyr-i a'lâ: Mi'râca çıkma.

sırr-ı Furkân: Kur'ân-ı Kerîm'in sırrı; nûr-ı a'zam: Yüce nûr.

Aşk odından ciğeri büryân için
Derd ile kan ağlayan giryân için

Sıdkıla yolunda kâim kul için
Hazretine doğru varan yol için

Şol zaman kim müddet-i ömr ü hayât
Âhir ola ere hengâm-ı memât

Yâ İlâhî sakla-gıl îmânımız
Verelim îmân ile tâ cânımız

Biz günahkâr âsi mücrim kulları
Yarlıgayup kıl günahlardan berî

Kabrimiz îmân ile pür-nûr kıl
Mûninin ğılmân ile hem-hûr kıl

Hem dahi mîzânımız eyle sakîl
Cennete girmeye lutfın kıl delîl

Mustafâ'ya hem-civâr et yâ Kerîm
Cennetü'l-Firdevs içinde yâ Rahîm

ciğeri büryân: Ciğeri yanan.

hengâm-ı memât: Ölüm zamanı.

sakla-gıl: Korumak, muhafaza etmek.

pür-nûr: Nurlarla dolu; hûr: hûrîler.

mûnis: Canayakın, dost.

mîzân: Terazî.

sakîl: Ağır.

Lutf ile göster bize dîdârını
Ni'metinle toyla-gıl kullarını

Afv edüp isyânımız kıl rahmeti
Ol habîbin yüzü suyu hürmeti

Sana lâyık kullar ile hem-dem et
Ehl-i derdin sohbetine mahrem et

Hem Süleymân-ı fakîre rahmet et
Yoldaşın îmân makâmın cennet et

Yâ ilâhî kılma bizi dâllîn
Bu duâya cümleliz diyün âmîn

Tanrıdan yüz bin dürûd ile selâm
Mustafâ'nın ruhuna her subh u şam

Olsun âline dahi ashâbına
Tâbiîn ensâr u hem ahhâbına

Ümmetinden râzı olsun ol Muîn
Rahmetu'llâhi aleyhim ecmaîn



dîdâr: Yüz, çehre.

dâllîn: Doğru yolu şaşırıp, günâha girenler.

dürûd: Dua.

Rahmetu'llâhi aleyhim ecmaîn: Allah'ın rahmeti hepsinin üzerine olsun.

Son Söz



Bir Şaheser: Vesiletü'n-Necât



Ulu Cami'nin bilge imamı Süleyman Çelebi, eserini altı yüz yıl önce Bursa'da yazmıştır. Bursa kuruluş döneminde, fakihlerin nüfuzu altında kurumsallaşan Kayseri ve Konya gibi şehirlerden farklı olarak sufi merkezli bir şehirdir. Daha ilk dönemlerde, şehrin fethine katılan Abdal Musa, Geyikli Baba ve Abdal Kumral gibi şahsiyetleri zaviyeleri bulunmaktaydı. Fetihten sonra da bazı sufilerin şehre gelip yerleştikleri bilinmektedir. Özellikle Yıldırım Beyezid döneminde Buhara'dan gelerek buraya yerleşen Emir Sultan, Bursa'yı bir merkeze dönüştürdü. Emir Sultan, Yıldırım'a Ulu Cami'nin inşa edilecek yeri gösteren kişidir. Zamanla ilim ve irfan sahibi kişilerin sığındığı, tekke ve zaviyelerini kurdukları bir şehir olan Bursa, Evliya Çelebi'nin ifadesiyle "ruhaniyetli şehir" hâline dönüştürmüştür. İşte *Vesiletü'n-Necât* bu ruhaniyetli şehrin kalbi olan Ulu Cami'de yazılmıştır.

Bizim burada esas alarak neşrettiğimiz nüsha dışında kimi *Vesîletü'n-necât* nüshalarında “hâtimetü'l-kitâb” yani sonuç bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde, şair eserin adını, yazıldığı yeri ve yılı açıkça söyler. Şöyle demektedir:

İşbu kân-ı şehd ki şîrindür adı

Bil vesîletü'n-necât oldı adı

Hem sekiz yüz on ikide târihi

Bursa'da oldu tamâm bu ey ahı

Şair, “bal kaynağı” olarak nitelendirdiği eserine “kurtuluş yolu” anlamında *Vesîletü'n-necât* ismini vermiştir. Bu güzide eseri, 812'de (1409 / 1410) Bursa'da yazmıştır.

Şunun ifade etmek lazım: İlim, sanat ve edebiyat bir süreç işidir... Sözü ve manayı demlemek için zaman gerekir. Nitekim *Mevlid*'in de hemen ortaya çıkmadığını biliyoruz. Bu şaheser hayat buluncaya değin, başta Yunus Emre'miz olmak üzere, *Siyer-i Nebî* şairi Mustafa Darir, *Mantıku't-tayr* mütercimi ve müellifi Gülşehrî ve *Garib-Nâme* sahibi Âşık Paşa gibi şairlerin Türkçeyi şiir dili hâline getirdiklerini ve estetik zeminden taviz vermeden dinî-tasavvufî düşüncayı işlediklerine tanık oluyoruz. Süleyman Çelebi, eserini telif ederken, bu geleneğin izini sürmüştür.

Elimizdeki kaynaklar eserin yazıldığı dönemde Bursa'da yaşayan ve eser veren şairleri bütünüyle ele vermez. Mesela Gelibolulu Âlî, dönemin şairleri arasında Süleyman Çelebi'den başka Niyâzî, Ahmedî, Hamza, Ahmed-i Dâ'i, Ezherî, Cemîlî, Zihnî, Şeyhî ve Kemâl-i Halvetî'den bahis açar. Bu şairlerin bir kısmı sonradan Osmanlı tebaasına geçmiştir. Bilhassa Germiyan Beyliği'nin devlet sınırları dâhiline katılmasıyla birlikte, Bursa'nın Türk şiiri açısından bir merkez hâlini aldığı söylenebilir. Fakat Süleyman Çelebi'den hemen sonra Bursa'da Geyikli Medrese'nin de kurucusu olan Velîyüddinzâde

Ahmet Paşa'nın (ö. 1496) Türk şiirinin en önemli örneklerini verdiği düşünülürse, burada yetkin ve olgunlaşmış bir edebi hayatın olduğu açıktır. Bilahare Lâmi Çelebi (ö. 1532) gibi şairlerin yetişmesi, Bursa'da güçlü bir edebiyat ve sanat damarının daha başlangıçtan beri inşa edildiğine işaretir.

Süleyman Çelebi, içinde yaşadığı aile, muhit ve şehir dikkate alınırsa, yaşadığı dönemin siyasi sosyal hadiselerini bilgece tahlil eden ve bunları şiir formatı içinde dile getiren bir şairdir. O, şair olmadan evvel, bir mütefekkiridir. Ancak mütefekkirlik yönünü şiir dili içinde, tıpkı Yunus Emre gibi, sehl-i mümteni tarzıyla sırlamayı da bilmiştir. Bilindiği gibi, sehl-i mümteni, en zor, en anlaşılması güç konuyu, en kolay ve en anlaşılır bir sadelik içinde ifade etmektir. Bu itibarla Ziya Paşa, *Harâbât Mukaddimesi*'nde *Vesîletü'n-Necât*'ı "baştanbaşa sehl-i mümtenidir" ifadesi tarif eder. Sehl-i mümteni, basit söyleyiş değildir; derin fikirleri sade ve anlaşılır bir dille ve üslupla aktarma sanatıdır. Dolayısıyla sehl-i mümteni, sanat-kârın yüceliğine işaret eden bir husustur. Onun eserini okuyan herkes bir şeyler anlar, hatta anlamakla kalmaz bir benzerini yazmaya da çalışır. Lakin hakikatte bu metinler çok zor, çok giriftir. Öyle kolay kolay da aşılabacak değildir. Nitekim altı yüz yıldır pek çok şair *mevlid* yazar; lakin *Vesîletü'n-Necât*'a erişmek ne mümkün! Yine Ziya Paşa'nın ifadesiyle,

Dört yüz seneden beri efâdıl

Bir söz demedi ana mümâsil

"Dört yüz senedir, büyük sanat adamları, şairler, âlimler ve bilgeler uğraşıp durdular ve bunca metin ortaya çıkardılar, ama onun bir benzerini söyleyemediler." Ziya Paşa dört yüz yıl diyor... Biz şimdi altı yüz yıldır bir benzeri yazılmadı, diyoruz. Evet, tam altı yüz yıldır onun bir benzeri yazılmak istendi. Mesela günümüzde de Alvarlı Muhammed Lütfi, Sivaslı İhrâmcızâde İsmail Hakkı, Bursalı Âkif ve Mehmed Şemseddin Ulusoy *mevlid* yazdılar; ama Ulu Cami'de maveradan kopup

gelen, belki o şadırvanın üstündeki açık kubbeden yağan söz ve mana yağmurunun bir benzerine ulaşılamadı.

Bu şaheserin anlaşılması hususunda şunları söylemek mümkündür: Evet, eser sehl-i mümteni üslubu ile yazılmıştır; ama öyle hemencecik anlaşılmaz... Bu yüzden manası anlaşılсын diye şerhler yazılmıştır. Mesela Cabbarzâde Mehmed Ârif Bey *Îzâhu'l-Merâm Alâ-Vilâdet-i Seyyidi'l-Enâm* adıyla *Mevlid*'i şerh etmiştir. Keza şerh edebiyatımızın usta kalemi Hüseyin Vassaf bu meyanda *Gülzâr-ı aşk'ı kaleme almıştır*. *Sonra hakkında fazla bilgimiz olmayan Hâşim Veli*, eserin tümünü olmasa da bazı önemli beyitlerini şerh ederek *Esrâr-ı Mevlidü'n-Nebî* (İstanbul, 1326) adlı küçük bir kitapçık yayınlamıştır. Daha başka şerhler de vardır... Bundan sonra nice şerhler, nice çözümlemeler yapılacaktır.

Vesîletü'n-necât bize neler anlatmaktadır?

Bir kurucu metin olan *Vesîletü'n-necât* bize neler anlatmaktadır? Bilge şair Süleyman Çelebi, bu şaheserinde nelerden bahsetmektedir? Sadece Hz. Peygamber'in doğumunu, o günü, o mekânı mı konu edinmektedir? Burada kısaca da olsa bu sorulara cevap aramak mümkündür.

Vesîletü'n-Necât, varlığın övüncü Hz. Peygamber'in doğumunu anlatan bir eser. Ama bu doğum, tevhit kavramı ve varlığın hakikati anlaşılmadan idrak edilemez. “Ol” deyip “olduran” Allah, yarattığı kullarına peygamberler yollamış, ilahî bilgiyle onları buluşturmuştur. Hz. Peygamber, peygamberler halkasının sonuncusu olmak bakımından, insanlara sunulan (tebliğ) ilahî bilgilerin tümüne sahiptir. Her ne kadar Hz. Peygamber, kronolojik olarak son peygamber (Hâtemü'l-enbiyâ) olsa da, muhatap olduğu ve sunduğu bilgi bakımından ilk bilgiye (vahye) de sahiptir. Kur'an-ı Kerim, Süleyman Çelebi'nin sıkça atıf yaptığı ismiyle Furkan, suhuf ve kitapları

bünyesinde bulunduran bir kitaptır. İnsanlık, dirilişini bu kitapta bulacaktır. Bu bakımdan o, eserin adını *Vesîletü'n-Necât* yani “kurtuluş vesilesi / yolu” koymuştur. Kurtuluş, Hz. Peygamber’in getirdiği bilgiyle (vahiy) buluşarak, onu öğrettiği esaslarla (Sünnet-i Seniyye) varlığın mahiyetini anlamak ve hayatı anlamlandırmakla mümkün olacaktır.

Vesîletü'n-Necât, dünya ve ahirette kurtuluşa ermenin ve bu kurtuluş bilinciyle bir medeniyet inşa etmenin yolunu telkin eden bir edebi şaheserdir. Bu şaheser, mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmış olup, tasnif itibarıyla, dinî edebiyatımızın diğer manzumelerine benzer. Bu türden eserler, bölümlerden; bölümler, fasıllardan meydana gelir. İlk bölümde tevhid ve münacaat olur. Sonra sebep-i telif ve adeta eserin önsözü niteliğinde, şairin yapmak istediği ve ne yaptığına dair bir fasıl gelir. Bilahare ele alınan esas konu bir insicam içerisinde takdim edilir. Bu tasnif biçimi *Vesîletü'n-Necât*’ta açıkça görülen bir husustur.

Mevlid’de farklı nüshaları da dikkate alarak şu ortak bahirlerin olduğunu görüyoruz:

1. Tevhid-Münacaat
2. İntikâl-i Nûr-ı Nübüvvet-Vilâdet
3. Mi’râc
4. Mucizât
5. Dua

Bizim burada sunduğumuz metinde, Tevhid, Hılkat-ı Nûr-Nebî, İntikâl-i Nûr-ı Nebî, Velâdet, Mucizât, Bi’seti’n-Nebî, Mi’râc, Zuhûr-ı Refref, Tazaru’ve Münacaat, Dua ve İltica bölümleri bulunmaktadır. Bazı nüshalarda ise, bu bölümlerden başka, Fıtrat-ı âlem, Hz. Peygamber’e övgü (naat), Hicret (Hicretü’n-Nebî), Hz. Peygamberi tavsif (hilye), nasihat, kötü işlerin men edilmesi, tebliğ ve vefat kısımlarını da içerir. Burada, kısaca da olsa bu metne bir göz atmak mümkündür.

Mevlid, tevhitte başlar. Şair, “her işe besmeleyle” başlama geleneğine de uyarak, besmelenin tercümesiyle başladığı bu tevhid bölümünde, lafza-i celâli zikretmenin ehemmiyetine vurgu yaparak rahmet ve mağfîret için iltica eder. Bu bakımdan tevhid, aynı zamanda içinde münacaatı da bulundurmaktadır. Tevhitte tasavvur edilen Tanrı, sufi muhayyilenin ön gördüğü çerçevede, isim ve sıfatlarının tecellisi ile hissedilen, kudret ve azamet sahibi olarak anlatılmaktadır. Bütün bir mükevvenat, O’nun birliğinin delilidir.

*Cümle âlem yoğiken ol var idi
Yaradılmışdan Ganî Cebbâr idi*

*Var iken ol yok idi ins ü melek
Arş ü fers ü ay ü gün hem nüh-felek*

*Sun’ile bunları ol var eyledi
Birliğine cümle ikrâr eyledi*

*Kudretin izhâr idüp hem ol Celîl
Birliğine bunları kıldı delîl*

Evvelce de söylediğimiz gibi, *Mevlid*’in sebep-i telif kısmı yok; bu yüzden biz yukarıda bu bahsi ayrıntılı bir şekilde açmak durumunda kaldık... Telif sebebi yok; ama vasiyet niteliğinde, dua ve özür bölümü var. Böylesine bir şahesere hayat veren şair, kitaba erişen, okuyan ve dinleyenlerin dünyadan iman ile göçmelerini niyaz ettiği gibi, onların da kendisine dua etmesini ve Fatiha okumasını vasiyet eder.

*Her ki diler bu duâda buluna
Fâtiha ihsân ide ben kuluna*

Eserin üçüncü bölümü, âlemin fıtratı başlığıyla, âlemin yaratılışı, tevhid nokta-i nazarından ele alınmaktadır. Bir bakıma tasavvufun kozmogonik yaklaşımı ile kelâmın tekvin anlayı-

şının sentezi niteliğindeki bu kısımda, “ol” (kün) emrinin tecellisi ve mahlukatın Mutlak yaratıcının eseri olması itibariyle yine O’nun emrinde varlık kazandıklarına işaret edilmektedir. Bu kısım şairin ontolojik yaklaşımını vermesi bakımından önemlidir. Şair, varlığı tanımlayarak Hz. Peygamber’i anlatmaya başlıyor. Çünkü varlık ve tevhid anlaşılmadan risalet anlaşılmaz, nübüvvet anlaşılmaz. O bu yaklaşımıyla, her şeyden önce bir beşer olan Hz. Peygamberin varlık âlemindeki yerine işaret ediyor.

Dördüncü bölümden itibaren, sırayla Peygamberin zuhuru, doğumu ve bu esnada görülen olağanüstü hâller, naat, bazı mucizeler, Mi’râc, hicret, hilye, bir nükte, kötü davranışları terk, risalet görevi ve vefât-ı nebî kısımları gelmektedir. Bu fasıl başlıklarına bakıldığı zaman, Hz. Peygamber siyasi ve sosyal tarihsel kişiliğinden ziyade, bir ahlak ve fikir önderi olarak öne çıkartılmaktadır. Hz. Peygamber’i, bireysel hayatında örnek almak isteyen her hangi bir müminin aradığı temel hususiyetlere dikkat çekilmektedir. Tabii bu yapılırken mucize kavramının verdiği olağanüstülük ve şiir dilinin istiare ve mecaz imkânlarından da yararlanılıyor. Fakat bunu sadece sanat açısından yapmıyor; aksine şairin sanat yapma (tasannu) endişesi yok. O, inandıklarını, hissettiklerini ve duyumsadıklarını yazıyor... Bu bakımdan canlı bir metinle karşı karşıyayız.

Asırlardır *Mevlid* okunan her mecliste gözü yaşlı, gönlü huzur dolu ve aklı açık müminler bu duaya âmin diyorlar. O âminlerle huzur buluyor, şenleniyoruz. Ve bu dualar, gönle huzur veren bu âmin sedaları, tıpkı ezanımız gibi, tıpkı bayrağımız gibi, gök kubbemizde her daim yankılanacaktır.

Kaynakça

- Ahmet Ateş, *Süleyman Çelebi Vesiletü'n-necat-Mevlid*, Ankara, 1954.
- Ahmet Aymutlu, *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif*, İstanbul, 1995.
- Ali Rıza Sağman, *Mevlid Nasıl Okunur ve Mevlidhanlar*, İstanbul, 1951.
- Bilal Kemikli, *Ulu Caminin Bilge İmamı Süleyman Çelebi ve Mevlid*, Ankara, 2015.
- Bir Kutlu Doğum Şaheseri Mevlid ve Süleyman Çelebi*, Ed. B. Kemikli-O. Çetin, Ankara, 2010.
- Cabbarzade Mehmed Ârif Bey, *Mevlid Şerhi: İzâhu'l-Merâm Alâ-Vilâdeti Seyyidi'l-Enâm*, Haz. O. Yılmaz, İstanbul, 2011.
- Faruk Kadri Timurtaş, *Süleyman Çelebi Mevlid*, İstanbul, 2005.
- Hüseyin Vassaf, *Gülzâr-ı Aşk*, Haz. M. Tatçı-M. Yıldız-K. Üstüner, İstanbul, 2006.
- Hüseyin Vassaf, *Mevlid: Süleyman Çelebi ve Vesiletü'n-Necât*, Haz. C. Kurnaz-M. Tatçı, Ankara, 1999.
- Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, I, Haz. A. Yılmaz-M. Akkuş, İstanbul, 2006.
- İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*, Bursa, 1302.
- Kâzım Baykal, *Süleyman Çelebi ve Mevlid*, Haz. K. Atlansoy, Bursa, 1999.
- M. Fatih Köksal, *Mevlid-name*, Ankara, 2011.
- Mevlid Külliyyatı, I-III*, Editör: B. Kemikli-M. Akkuş, Ankara, İstanbul, 2016.
- Murat Uraz, *Mevlit ve İzahı*, İstanbul, 1956.
- Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı-Yayıllışı ve Etkileri*, Ed. M. Kara-B. Kemikli, Bursa, 2007.
- Süleyman Çelebi, *Mevlid*, Haz. N. Pekolcay, İstanbul, 1992.
- Süleyman Çelebi, *Mevlid*, Haz. İskender Pala, İstanbul, 2009.
- Süleyman Çelebi, *Vesiletü'n-Necât (Mevlid): Reîsü'l-Hattâtîn Ahmed Kâmil Akdik'in Hattıyla*, Haz. M. Akkuş-U. Derman, Ankara, 2008.
- Tahir Alangu, *Süleyman Çelebi-Mevlüt*, İstanbul, 1958.
- Ziya Paşa, *Harâbât*, İstanbul, 1291.

SÜLEYMAN ÇELEBİ VE MEVLİD

BİLAL KEMİKLİ

Türk şiirinin, kendisinden sonra gelen metinleri içerik, biçim ve duygu yönünden en fazla etkileyen kurucu metinlerinden birisi, Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-Necâtı'dır. Halk arasında Mevlid adıyla da anılan bu eser, Osmanlı Devleti'nin en sancılı dönemlerinden birinde, Fetret Dönemi'nde yazılmıştır. Fetret Dönemi'nde dağılan zihinleri Peygamber sevgisi etrafında yeniden derleyip toparlayan bu metin, altı yüz yıldır Türk dili ve kültürünün ulaştığı her coğrafyada güncelliğini korumakta, çeşitli vesilelerle hâlâ okunmaktadır. Mevlid, "derleyip toparlayıcı" bir metin olmanın yanında, bir şiir geleneğinin de inşasına vesile olmuştur. Onu okuyan pek çok şair etkilenmiş, bir benzerini yahut aynı konuda yeni bir eser yazmak için çalışmıştır. Böylece Türk edebiyatında "mevlid türü" diye müstakil bir tür oluşmuştur. Bu tür içerisinde yüzlerce eser yazılmış ancak hiçbir Süleyman Çelebi'nin eseri gibi geniş kitlelere yayılma ve başka eserlere ilham verme imkânına sahip olamamıştır.

KE TE BE	SÜLEYMAN ÇELEBİ VE MEVLİD BİLAL KEMİKLİ	 9 789752 482111
KİTAP NO 10	DİZİ ADI EDEBİYAT - İNCELEME	10 TL

